

ЧАЪФАР ХОЛМУЪМИНОВ

РЎЗГОР ВА ОСОРИ
ОРОМИ ПОНҒОЗЇ

ТОШКЕНТ
«YANGI NASHR»
2015

УЎК: 94(575.1)
63. 3(5Ў)
P17

Китоб бо кўмаки молиш фарзандони шоир ба чоп расидааст.

P17 Чаъфар Холмўъминов.
/ Рўзгор ва осори Ороми Понғозӣ (Рисола). –
Тошкент: “Yangi nashr”, – 2015. 172 сах.

ISBN-978-9943-22-195-6

Муҳаррири масъул:
Фарҳод Исомиддинов,
номзади улуми филологӣ, доцент,
профессори Академияи Улуми байналмилалии
Antyqe World.

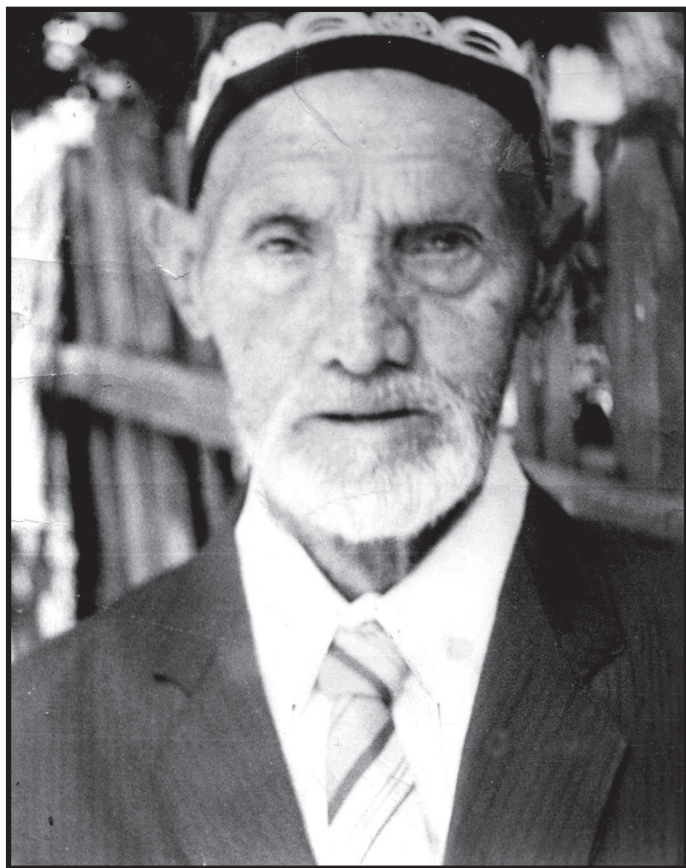
Такриздихандагон:
Аҳмад Абдуллоев,
доктори улуми филологӣ, профессор;
Рўзибой Қурбонов,
доктори Академияи Улуми байналмилалии
Antyqe World.

Рисолае, ки мавриди мутолиъаи шумо, хонандагони азиз қарор дорад, барои аввалин бор таҳқиқи мухтасаре рочеш ба рўзгор ва осори яке аз шоирони зуллисонанни асри гузшта – Ороми Понғозӣ (1910 – 1997) ва ҳамчунин гузидае аз ашъори форсӣ-тоҷикӣ ва ўзбекии ўро дар бар мегирад.

ISBN-978-9943-22-195-6

КБК 63. 3(5Ў)

© «Yangi nashr», 2015

Шоир Ороми Понғозӣ –
Исомиддин Шарофиддинов
(1910 – 1997)

ДЕБОЧА

Дар яке аз охири рӯзҳои соли 2014 буд, ки дӯстони ангрени маро ба меҳмонӣ даъват намуданд. Чун ин ба як рӯзи истироҳати банда иттифоқ меафтод, ман чуз аз пазируфтани чораи дигаре надоштам ва субҳи он рӯз озими ин шаҳраки дилфиребу босафо гардидам. Аз ин шаҳри кӯчак, ки бо мардуми бузургдиди худ дар қалби ман ҷой гирифтааст, ҳамеша хушам меомад. Мулоқот бо мардуми самимии он, ки ба забонҳои гуногуни кишварамон – ўзбекӣ, тоҷикӣ, русӣ, қазоқӣ ва ғайра сӯҳбат мекунанд, барои ман ҳамеша марғуб ва дилнишин буд ва шояд ба ҳамин сабаб ба мақоли “Аз дӯстон ишора, аз мо ба сар давидан” қатъан риёоят кардам.

Мизбони мо марди ҳунарманд ва ҳофизии хушадо Абдукарим Абдуқайюмов буд. Меҳмонхонаи дар болохона ҷойгирифтаи ин марди шариф, ки чун дилаш фарох ба назар мерасид, бо хони калони густарда бо нозу неъматҳои заминӣ маҳтали меҳмонон – муаллимону олимону адибону муҳандисону ҳофизону ҳунарманд буд. Ман нисбат ба дигарон тақрибан ним соат пештар ба манзил расида ва бо соҳибхона, ки дар назди мактабе, ки қор мекунад, маро истикбол намуда буд, аз ҳар сӯ сӯҳбат мекардам, ки меҳмонон яқояк ворида хона шуданд. Адабиётшиносон Фарҳод Исомиддинов ва Аҳмадалӣ Аҳмадов, шоирон Абдуқайюм Ҳасанзод, Қутбиддин Мирзоматов, Иқромалӣ Бекматов, Нуруллоҳ Каримов, Шўҳрат Бобочонов, нависанда Ёқубҷон Бойматов, ҳофизии ширини Низомиддин Шарифов ва дигарон, ки банда ба ҳамаи онҳо эҳтирому иродати хос дорам, гулҳои сари сабади маҳфили оншаба буданд. Дар асл ин сӯҳ-

бати дӯстона ва базми шеърӯ таронаи маҳфили адабии “Сапедадам” буд ва ман ҳам, ки ташнаи ин гуна сӯхбатҳои дилпазир будам, аз ин дидор ва гуфтор як ҷаҳон лаззати маънавий мебурдам.

Қабл аз шурӯи мушоёира, садри маҳфил – адабиётшинос ва нависанда Фарҳод Исомиддинов ҷузъи “фарбеҳ”-ро ба ман дароз карданду гуфтанд, ки ин ашъори падарашон – Исомиддин Шарофиддинов аст, ки ба забонҳои тоҷикиву ўзбекӣ суруда шуда ва ба эшон ёдгор мондааст. Ман ҷузваро боз кардам: дар он як даста шеърҳои чандин сол пеш мошинканависшуда, як маҷмӯаи макетшуда бо номи “Фараҳангез” ва се дафтари калони шеър, ки аз сӯйи муаллиф – Исомиддин Шарофиддинов, яъне Ороми Понғозӣ бо расмулхати ниёгон китобат шудааст, мавҷуд буд. Фарҳод Исомиддинов: “Аввал як нигоҳ кунед, баъд гап мезанем”, гуфтанд. Ман бо ишораи “Маъқул!” дафтараҳоро варақ задам: дастнавиштаҳои ғалатҳои имлоӣ доштанд, аммо бо хатти зебо ва хоно китобат шуда буданд. Ба мошинканавиштаҳои маҷмӯаи макетӣ ҳам ҷашм давондам. “Чӣ мегӯед?” – суол карданд муаллим. Гуфтам: “Бисёр хуб! Вале ман то ҳол шоир будани падари Шуморо намедонистам. Бояд таҳия ва ҷоп кард”. “Ин мероси адабии падарам аст ва солҳост дар фикри он будам, ки чӣ қор кунам? Худам шоир нестам, ки инҳоро танзиму таҳрир кунам ба ҷоп супорам. Ҳамин тур монда ва то ҳол мунтазири баррасиву ҷоп аст... Охир ба ҳамин ҳулоса омадам, ки онро ба Шумо, ки ҳам шоиру ҳам адабиётшинос ҳастед, супорам. Бо салоҳиди Шумо қор мекунем. Ҳар чӣ харҷ дорад, бо мост. Муҳимаш, чизе аз падари бузургворам дар сафҳаи рӯзгор боқӣ монад...” Пурсидам: “Варианти электронии ин маҷмӯаи макетӣ вучуд дорад?” Гуфтанд, ки: “Дошт, аммо ҳоло нест”. Табиъист, ки ин ҳолат қорро як

миқдор вазнинтар мекард, вале ман қабул кардам, чузваро гирифтаам, вале он се дафтари бо алифбои ниёгон китобатшударо ба ин далел, ки санад ва ёдгории торихист ва Худо накарда дар дасти ман талаф шавад, ба домулло баргардондам. Аз сӯйи дигар, фикр кардам, ҳамин мошинканависҳо ва маҷмӯъаи макетшуда барои таҳия ва танзими як маҷмӯъаи шеър кифоят мекунанд. Субҳи дигар ба Тошканд баргаштам ва пас аз гузаштани чанд рӯз, вақте, ки дастам каме сабуктар шуда буд, чузваро кушодам. Ранги баъзе аз авроқи мошинканависшуда париди ва хонданаш низ осон набуд. Ва ба замми ин, ғалатҳои имлоӣ низ дошт. Маҷмӯъаи макетӣ низ аз ғалатҳои холи набуд. Зуд аз дилам гузашт, ки ҳатман, хангоми табдил аз расмулхатти форсӣ-тоҷикӣ ба иштибоҳҳои роҳ додаанд. Маълум мешавад, баъзе аз калимаву ибораҳои дуруст хонда натавонистаанд. Фавран ба Фарҳод Исомиддинов занг задаму гуфтам, ки: “Домулло, кош, ҳамон дафтарҳои дастнавиштаро ҳам бо худ мегирифтаам, то бо онҳо кор накунам, дилам таскин намеёбад”. Фарҳод Исомиддинов гуфтанд: “Ман медонистам, ки Шумо дафтарҳоро ҳам мепурсед. Ҳеҷ гап не, фардо онҳоро мефиристам”. Пас аз он ки дафтарҳоро дастрас кардам, ба таври ҷиддӣ бар сари кор нишастам. Дар аввал ният доштам, ки ашъореро аз ин се дафтар гулчин кунам, агар ниёз дошта бошанд, онҳоро таҳрир намоям ва бо як пешгуфтори кӯтоҳ дар бораи зиндагии шоир, ба дасти чоп диҳам. Вале ин “пешгуфтор” ба дарозо кашид, ман рӯйи зиндагӣ ва шеъри Ороми Понғозӣ шаш моҳ кор кардам, бадастовардаҳоям чуноне, ки мебинед, ба шакли як рисолаи кӯчак даромад ва домулло ҳам ин равиши корро пазируфтанд.

1. РЎЗГОРИ НООРОМИ ОРОМ

Асри бистуми мелодӣ бо ду чанги ҷаҳонӣ ва инкилобҳои мухталифи сиёсӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии худ асрори зиёдеро ба қарри фаромӯшии кашонидааст. Яке аз ганчинаҳое, ки ба қарри фаромӯшии асри гузашта андохта шудааст, осори шоирону хунармандони гумном ё камноми халқҳои Осиёи Марказӣ аст. Шоири зуллисонайни асри гузаштаи тоҷик Исомиддин Шарофиддин, мутахаллис ба Ороми Понғозӣ аз ҷумлаи ҳамин гуна шоирони гумном ё камноми мост.

Исомиддин Шарофиддин – Ороми Понғозӣ дар соли 1910 дар деҳистони Понғози (Панҷ ғоз) ноҳияи Ашт (воқеъ дар вилояти Суғди кунунӣ), дар хонаводаи марде касиби равшанфикр бо номи Мулло Шарофиддин ба дунё омад.¹ Мулло Шарофиддин, ки бо касби мӯзадӯзӣ таъмини маъош мекард, ҳамзамон аз улуми динӣ ва адабӣ низ огоҳии хубе дошт ва аз ин рӯ, ба таълим ва тарбияти фарзандонаш аҳамияти бисёр меод. Мулло Шарофиддини Мӯзадӯз соҳиби ҷаҳор писар ва як духтар буд, ҳавлии начандон бошукӯҳ, вале бофайзу баракате дошт: ҷаҳор дар хонаи ҷӯбдара, ҳавлии масоҳаташ тақрибан 60 метри мураббаъ, гирдогирди ҳавлӣ заруриёти зиндагии хонавода – ошхона, танӯрхона, суфача, ҳаммомхона, таҳоратхона, саисхона, оғилхона, ҳезумхона, қаҳдон силсилавор ҷойгир шуда буданд. Дарвоза дар самти шимолии ҳавлӣ воқеъ гардида буд. Ҳавлӣ аз мобайн роҳрав дошт, ки ба дарвоза мерасонд ва ду қисмати ҳавлӣ дар фаслҳои баҳору тобистон ҳамеша сарсабз

¹ Фарҳод Исомиддин, Жонмирзо Мирзоев. Ўзбек адабларининг унвонлари. – Т.: “Янги нашр”, 2013. – Б.101.

мешуд: Мулло Шарофиддин ва ҳамсараш Шарифамоҳ парвариши гулу гиёхро низ дӯст медошанд. Дар берун, аз пушти дарвоза чӯйбори начандон калоне ҳамеша чорӣ буд. Дар канори чӯйбор ду бех дарахти себи сангсеб, ки замоне шояд падараш корида буд, пасу пеш ҳосил медоданд. Сатҳи ҳавлӣ, ошхонаву танӯрхона ҳамеша покизаву озода, саранҷому саришта буд: ҳамсари мухтарамаш ҳар рӯз як бор чорӯб мезад.

Зиндагии аксари мардум дар он даврон ниҳоят содда ва фақирона буд. Вазъияти молии Мулло Шарофиддин низ аз вазъи иқтисодии оммаи васеи мардум хеле фарқ намекард: мисли сарвари ҳар хонавода, зимистонҳо косибӣ мекард ва дар мавсимҳои баҳору тобистону тирамоҳ бештар дар як порча замини Боғи баҳории худ воқеъ дар мавзеи Зарвот, ки дар канор деҳа, тақрибан, 3-4 километр дуртар аз хона, дар қисми шимолии деҳаи Понғоз, дар домани Кӯҳи Сиёҳ, дар поёнтари мавзеи Чихил духтарон чойгир шуда буд, ба кори деҳқонӣ ва зирёат машғул мешуд. Мӯзадӯзӣ, деҳқонӣ ва маърифатдӯстӣ ба ӯ аз падараш мерос монда буд. Ба ҳар сурат, зиндагии орому осуда ва пурмазмун, шароити мусоидеро ба рои аҳли хонаводааш фароҳам оварда буд.

Мулло Шарофиддини Мӯзадӯз дар лаҳзаҳои фароғат аз кор, дар суфачаи зери тути калони воқеъ дар канори чапи ҳавлӣ чаҳорзону зада менишаст ва ба чаҳояшро гирди худ фаро хонда ба тиловати Қуръони карим ё ба қироъати ашъори Шайх Саъдиву Хоча Ҳофизу Мирзо Бедил мепардохт. Садои дилнишин, қироъати хунармандонаи падар дар қалби кӯчаки фарзандон меҳру муҳаббатеро ба иймону эътиқод, ба каломии бадеъ ва илму маърифат бедор мекард. Хусусан, писаронаш Назриддину Саҳобиддин ва Исомиддин тиловату қироъати падарро муштокона

интизорӣ мекашиданд. Ин буд, ки ин ҳар се писар, дар ҳамон синни туфулият сураҳое аз Қуръон ва порчаҳое аз ашъори Ҳофизу Бедилро азбар намуда ва ҳатто каму беш хондану навиштанро ҳам ёд гирифта буданд. Писари калонӣ Назриддин “Ҳафтяк”хон ва “Чаҳор китоб”хон шуда буд. Назриддин ва Саҳобиддин илова ба таълими динии падар дар хона ва мактаби кӯҳна, таҳсилоти ибтидоиро дар мактаби сабки русӣ (рус-гузем), ки дар Понғоз кушода шуда буд, гирифтанд. Аз таҳсил дар ин гуна мактаб Исомиддини хурдсол низ бебаҳра намонд.²

Исомиддин, ки пас аз гузашти солҳо худро бо таҳаллуси “Ором”, (Ороми Понғозӣ) муъаррифӣ кард, дар ҳамин гуна як хонаводаи бомаърифат, дар ҳамин гуна як шароити миёна ба дунё омад ва тарбият гирифт. Аммо ин зиндагонии осудаву ором ва бомароми хонавода зиёд тӯл накашид: таҳаввулоти бузурги сиёсӣ, ки дар аввал дар соли 1917 дар Петербург, пас аз он дар соли 1918 дар Тошканд ба амал омада буд, ҳаёти сиёсиву иҷтимоӣ хучандиёнро низ аз меҳвари аслии худ берун кашид. Аввал овозаи аз тахт сарнагун шудани подшоҳи рус – Николай, пас аз он овозаи барҳам хӯрдани генерал-губернатории Туркистон, хабари ташкили Ҷумҳурии Халқи Туркистон, овозаи рӯ ба фирор овардани амири Бухоро Амир Олимхон ва дигар хабарҳои тарсноке мисли ин дар даҳони марду зан, пиру чавон афтода буд. Даре ҳам нагузашт, ки тӯфони ҳаводис ба Понғоз ҳам расид: дар муддати хеле кӯтоҳ ҳукумат ба дасти аскарони сурх гузашт, мусодира намудани молу мулки сарватмандон, таъқибу озори рӯҳониёну диндорон, кулоққунии заминдорону муллоён шурӯъ шуд. Аз сӯйи дигар, дар водии Фарғона ба-

² Фарҳод Исомиддинов, Жонмирзо Мирзоев. Ўзбек адибларининг унвонлари. – Т.: “Янги нашр”, 2013. – Б.101.

рои ҳифзи ору номус, дину эътиқод ва хоки аҷдодӣ аз зулму истибдоди мустабидони чадид – шӯравиён, чунбиши сиёсии озодихоҳони Ватан шурӯъ гардид, ки аз сӯйи мардуми оддӣ ва тарафдорони ҳукумати нав “босмачӣ” ва “босмачигарӣ” ном гирифт. Мутаассифона, дар канори муҳофизони воқеъии Ватан ва фидоӣни дину эътиқод гурӯҳҳо ва дастаҳое низ ба вучуд омаданд, ки зери ниқоби мубориза алайҳи сурхҳо, ба деҳоту кишлоқҳои гирду атроф ҳучум мекарданд ва даст ба торочи молу мулки мардуми бечора мезаданд. Ҳатто аз таҷовуз ба зану фарзанди мардум низ рӯ намегардонданд. Дар соли 1919 буд, ки дар қишлоқи Ошоба – яке аз ҳамсоядеҳоти Понғоз, ҳамин гуна як дастаи ғоратгар бо раҳбарии Раҳимқул-қӯрбошӣ шакл гирифт ва Понғозу деҳаҳои гирду атрофро таҳти ташвишу таҳликаӣ ҳамешагӣ қарор дод. Дастаи воқеъан босмачии Раҳимқул-қӯрбошӣ ҳар вақт, ки ба Понғоз ҳучум мекард, молу манови деҳқонону қосибони онро ба ғорат мебурд, ҳар касеро, ки саркашӣ менамуд, ваҳшиёна ҷазо меод, баъзан ба номуси занону духтарони онҳо низ таҷовуз мекард, ё духтаре соҳибҷамолро дуздада мебурд. Зулму бедодии Раҳимқул-қӯрбошӣ аз ҳад гузашт, қорд рафта ба устухон расид. Оқсоқолҳои деҳистони Понғоз чамъ омада бо ҳам машварат карданд, қарор шуд, ки бар алайҳи босмачиёни Раҳимқул-қӯрбошӣ гурӯҳи “босмачиён”-и худӣ – муҳофизони воқеъии шарафу номус ва молу мулки Понғоз ташкил дода шавад. Яке аз ҷавонмардони паҳлавони деҳа – Ашурмат, ки баъдан бо номи “Ашурмат-қӯрбошӣ” шинохта шуд, раҳбарии гурӯҳи муҳофизинро бар дӯши худ гирифт. Он гоҳ ниёзе ба мирзо – қотиб пайдо шуд. Қори мирзой, ҳисобу китоби молу мулк ва арзу доди ҳаттии мардуми деҳаро касе бояд ба дӯш мегирифт, ки ҳам соҳиби хату савод, ҳам соҳиби инсофу диёнат

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi
<https://kitobxon.com/uz/asar/4633> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси
<https://kitobxon.com/uz/asar/4633> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию
можно найти на сайте
<https://kitobxon.com/ru/asar/4633>